

Střední škola diplomacie a veřejné správy s.r.o.

ul. A. Jiráska, č.p. 1887 434 01 Most (CZ)

IČ: 250 45 911 IZO: 181007282

Tel.: +420 411 130 916, 918 fax: +420 411 130 917 e-mail: info@ssdvs.cz web: www.ssdvs.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost III/2 ICT INOVACE

Základy společenských věd – příprava k maturitní zkoušce

Čítanka textů k tematickému celku: **Filosofie**

Klíčová slova:

- ✓ filosofie
- ✓ texty
- ✓ analýza

Obsah

1 Úvodní slovo autora	2
1.1 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 1	4
1.1.1 PRACOVNÍ LIST Č. 1 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	5
1.2 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 2	6
1.2.1 PRACOVNÍ LIST Č. 2 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	7
1.3 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 3	8
1.3.1 PRACOVNÍ LIST Č. 3 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	9
1.4 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 4	10
1.4.1 PRACOVNÍ LIST Č. 4 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	11
1.5 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 5	12
1.5.1 PRACOVNÍ LIST Č. 5 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	13
1.6 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 6	14
1.6.1 PRACOVNÍ LIST Č. 6 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	15
1.7 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 7	16
1.7.1 PRACOVNÍ LIST Č. 2 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	17
1.8 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 8	18
1.8.1 PRACOVNÍ LIST Č. 2 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	19
1.9 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 9	20
1.9.1 PRACOVNÍ LIST Č. 2 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	21
1.10 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 10	22
1.10.1 PRACOVNÍ LIST Č. 2 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	23
1.11 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 11	24
1.11.1 PRACOVNÍ LIST Č. 2 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	25
1.12 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 12	26
1.12.1 PRACOVNÍ LIST Č. 12 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	27
1.13 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 13	28
1.13.1 PRACOVNÍ LIST Č. 13 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	29
1.14 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 14	30
1.14.1 PRACOVNÍ LIST Č. 14 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	31
1.15 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 15	32
1.15.1 PRACOVNÍ LIST Č. 15 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	33
1.16 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 16	34
1.16.1 PRACOVNÍ LIST Č. 16 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	35
1.17 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 17	36
1.17.1 PRACOVNÍ LIST Č. 17 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	37
1.18 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 18	38
1.18.1 PRACOVNÍ LIST Č. 18 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	39
1.19 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 19	40
1.19.1 PRACOVNÍ LIST Č. 19 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD	41
1.20 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 20	42
2 Reference	44

1 Úvodní slovo autora

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

překládaná sada digitálních učebních materiálů nesoucí název *Čítanka textů k tematickému celku: **Filosofie*** představuje jednu ze tří sad obdobných čítanek¹ majících rozšířit studijní podklady k výuce příslušného tematického celku zařazeného pod předmět *Základy společenských věd* tak, jak je vyučován na středních školách v České republice.

Osobní zkušenosti s výukou relativně náročných tematických celků, nízká míra dostupných studijních podpor a podkladů jak pro vyučující, tak pro studentky a studenty, mne přivedly k myšlence sestavit sadu ukázek z partikulárních textů spadajících do probíraných témat, jimž je v rámci výuky *Základů společenských věd* věnován prostor. Vybrané ukázky, které (vzhledem k jejich počtu) alespoň rámcově pokrývají vybrané autory a autorky z dílčích oblastí humanitních věd, se snaží zmapovat zástupná díla jednotlivých témat tak, aby co nejvíce odpovídaly požadavkům na znalosti, porozumění myšlenkám, ale také aby podněcovaly kognitivní, psychomotorické a vztahově-postojové aspekty výuky na střední škole.

Jakkoliv může být takovýto cíl honosným, nelze, díky již zmíněnému maximálnímu rozsahu dvaceti digitálních učebních materiálů, notné dávce subjektivity při výběru a koneckonců i díky stylu výuky, vyjít vstříct všem vám, kdo *Základy společenských věd* nebo jen dílčí témata spadající pod tento předmět vyučujete. Při výběru jsem se snažil respektovat nejen kurikulum požadavků stanovených v rámci ŠVP, ale také zakomponovat ty ukázky z textů, které budou splňovat nároky srozumitelnosti, míry reprezentativnosti dílčích autorů a autorek, rovněž však dát k dispozici ukázky z textů těch autorů a autorek, jejichž myšlenky nejsou standardně v českém prostředí reflektovány a nabízeny studentům a studentkám v takové míře, jak by si tito autoři a autorky zasloužili².

¹ Další dvě čítanek se soustředí na tematické celky *Politologie*, resp. *Politické myšlení*, třetí v řadě pak na *Sociologii*, pozn. aut.

² V této čítance k tematickému celku *Filosofie* mám na mysli především G. Bruna, Ch. Darwina nebo W. O. V. Quína, pozn. aut.

Střední škola diplomacie a veřejné správy s.r.o.

ul. A. Jiráska, č.p. 1887 434 01 Most (CZ)

IČ: 250 45 911 IZO: 181007282

Tel.: +420 411 130 916, 918 fax: +420 411 130 917 e-mail: info@ssdvs.cz web: www.ssdvs.cz

Předkládaná čítanka představuje dvacet pracovních listů. Každý list je vybaven ukázkou z textu autora či autorky, jejichž odkaz lze zařadit do výuky Filosofie³ a baterií pěti standardizovaných otázek. Na ně by studenti a studentky, po probrání příslušného tematického celku a individuální analýze textu, měli odpovídat. Jak dává tušit povaha pracovních listů, odkaz na příslušné zdroje je z pochopitelných důvodů uváděn na samotném konci této sady, a tudíž se neobjevuje standardně na každém pracovním listu. Jak už název těchto sad napovídá, cílovou skupinou jsou především studenti a studentky maturující z předmětu *Základy společenských věd*. Věřím však, že užitek z něj budete mít jak vy, tak vaši studenti a studentky bez ohledu na to, zda se z uvedeného předmětu rozhodnou maturovat, či je k zájmu o myšlenky zařazených autorů a autorek povedou jiné, třeba „hodnotnější“ motivy.

V Mostě, 30. 10. 2011

Vladimír Vodička

Garant společenskovědních předmětů SŠDVS Most

³ Není to však bezvýhradně nutné a věřím, že v celé řadě případů se tyto pracovní listy nebo ukázky samotné mohou uplatnit libovolným způsobem tak, aby posloužily coby studijní podklad pro vyučující nebo podpora pro studenty a studentky.

1.1 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 1

Ukázka textu:¹

Druhý důkaz je t.zv. Achilleus. Je to ten, že nejpomalejší tvor nemůže být v běhu nikdy dostižen nejrychlejším, neboť pronásledující musí dříve dojít tam, odkud vyběhl prchající, takže pomalejší je nutně vždy o něco napřed.

Třetí důkaz je . . . , že pohybující se šíp stojí . . .
. . . neboť je-li vše vždy v klidu nebo v pohybu, (a nehýbá-li se), cokoli je v stejném prostoru, a je-li konečně to, co se pohybuje, v jednom okamžiku (vždy v stejném prostoru), pak je letící šíp nepohnutý.¹

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.1.1 PRACOVNÍ LIST Č. 1 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

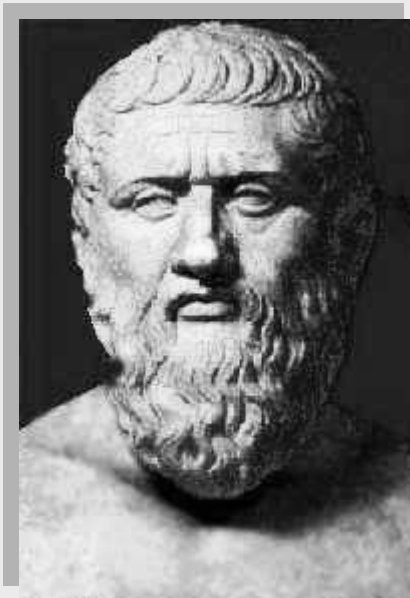

Zenón nebo také Zenón z Eleje cca 490 - 430 př. n. l.

Zenónovým největším přínosem filosofii představuje sbírka myšlenkových experimentů v podobě paradoxů. Prostřednictvím líčení dílčích příkladů, které vedou ke kontradikcím, Zenón poukazuje na nemožnost rozhodnout o řešení takového myšlenkového experimentu - argumentu "reductio ad absurdum". Mezi nejslavnější patří "Achilles a želva" nebo "Letící šíp".

Dílo:

„Achilles a želva“, „Letící šíp“(?)

1.2 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 2

Ukázka textu:²

Koně, kteří mě nosí, mě táhli podle mé chuti,
až mě dovezli na onu proslulou k bohyni¹ cestu,
která přes všechna města vždy vodívá znalého muže.
Po ní jsem jel, neb po ní mě vezli rozumní koně
táhnouce vůz a cestu mi dívky ukazovaly.
Žhoucí náprava v hlavici kol jako píšťala zněla
— neboť s obou dvou stran ji prudce kola dvě hnala
soustruhovaná —, když rychle spěchaly sluneční dívky,
aby mě dovedly k světlu, a proto příbytek Noci
opustily a závoje s hlav svých rukama sňaly.
Stojí tam brána, k níž vedou dráhy jak Dne, tak i Noci;
nadpražím objata je a dole zas kamenným prahem.
Onu etheru bránu pak veliké veřeje plní,
ke kterým střídavé² klíče má přísná bohyně práva.
Této něžnými slovy hned domlouvající dívky,
přemluvily ji chytře, by přivřenou závoru rychle
od brány odsunula. Tu rozletěla se brána,
břevna pak pokrytá kovem a spojená čepy i hřeby
střídavě otáčela se v jamkách³ a široký otvor
dveří zcela se uvolnil. Hned pak sluneční dívky
branou řídily vůz i koně po cestě přímo.
Tehdy bohyně vlídně mě přijala, chopila rukou
pravici mou a tak slova vyřkla a mluvila ke mně:
„Vítej mi, jinochu, který ses spojil s nesmrtelnými

vozatajkami a na koních, již tě nesou, jsi přibyl
do domu mého. Nebyla zlá to sudba, jež tebe
přivedla touto cestou — je vzdálena od dráhy lidské —,
avšak zákon a právo. Máš proto zvědět všechno:
jednak statečné srdce ty poznáš okrouhlé¹ Pravdy,
jednak domněnky lidské, v nichž není jistoty pravé.
Přesto však poznáš i to, jak domnělé mělo by býti
podobné pravdě, kdoby snad proniklo veskrze všechno.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.2.1 PRACOVNÍ LIST Č. 2 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

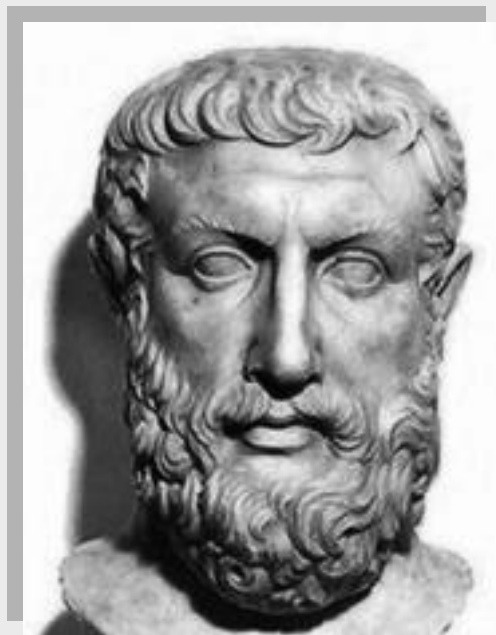
Parmenidés

cca 515 - ? př. n. l.

Asi nejdůležitější filosof před Sókratem. jehož hlavní zásluhou je obrácení starověké metafyziky k otázkám po původu jsoucna. Tím, že rozlišil mezi "cestou pravdy" a "cestou zdání", zavdal na vznik gnoseologie jakožto filosofického podoboru spojeného s problematikou poznání. Jeho myšlenky rezonovaly u atomistů a rovněž u Platóna (dialogy Parmenidés, Theaitetos nebo Sofistés).

Dílo:

O přírodě (?)

1.3 **FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 3**

Ukázka textu:³

Ale také vy, soudcové, musíte se chovat ke smrti s dobrou nadějí a rozvažovat tuto jedinou pravdivou myšlenku, že pro dobrého muže není žádného zla ani za živa ani po smrti a že bohové nejsou lhostejní k jeho věcem. Ani má věc se nyní nestala nahodile, nýbrž je mi zřejmo, že pro mne by bylo již lépe umřít a být zbaven trudu života. Proto také mne ono znamení od ničeho neodvrátilo a já se

docela nic nehněvám na ty, kteří mě odsoudili, a na své žalobce. Ovšem oni neměli toto na mysli, když mě odsuzovali a žalovali, nýbrž domnívali se, že mi škodí; za to zasluhují pokárání. Avšak o to je prosím: až dospějí moji synové, pomstěte se na nich, občané, tím, že je budete trápit týmiž věcmi, který mi jsem trápil já vás, bude-li se vám zdát, že se starají buď o peníze nebo o něco jiného spíše než o ctnost, a jestliže si budou o sobě myslit, že něco jsou, ač nebudou nic; kárejte je právě tak, jako jsem káral já vás, že se nestarají, oč je potřebí, a domnívají se, že něco jsou, ačkoli nestojí za nic. A budete-li to dělat, stane se od vás po právu i mně samému i mým synům.

Ale už je čas, abychom odešli, já na smrt, vy k životu; kdo z nás jde k lepší věci, není známo nikomu, leda bohu.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařaďte dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.3.1 PRACOVNÍ LIST Č. 3 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

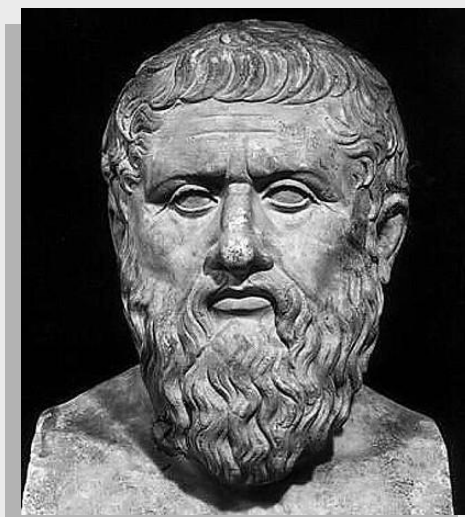
Platón

428/427 - 337/336 př. n. l.

Jeden z nejslavnějších myslitelů v dějinách filosofie napsal třicet šest dialogů, v nichž se věnoval prakticky všem otázkám spadajícím pod hlavičku filosofie. Proslavil se svou teorií idejí, uspořádáním ideálního, utopického státu nebo svým pojetím krásy. Zásadně byl ovlivněn svým učitelem Sókratem, patřil k jeho nejtalentovanějším žákům a tento vztah se promítá v celé řadě Platónových dialogů. Slavné je Platónovo "podobenství o jeskyni", v němž v podobě krátkého příběhu nastínil své pojetí poznání a roli filosofů ve společnosti. *Obrana Sókratova*, *Ústava*, *Zákony* nebo *Timaios* představují zlomek Platónových děl.

Dílo:

Obrana Sókratova (?)

1.4 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 4

Dále, mezi uměním a ctnostmi není ani podobnost. Neboť umělecké dílo má dobro v sobě,* stačí tedy, je-li přivedeno v takový stav, že má nějakou vlastnost; avšak v oboru mravnosti jednání nebývá provedeno | spravedlivě nebo uměřeně, má-li jen nějakou vlastnost, nýbrž 30
teprve tehdy, je-li v nějakém stavu ten, kdo jedná, předně jedná-li vědomě, potom podle svobodného rozhodování, a to rozhodování zaměřeného na mravní jednání samo, a za třetí, jedná-li pevně a stále. Tyto podmínky se | k ostatním uměním nepřipočítávají, vyjma samo vědě- 1105b
ní; pro jednotlivé ctnosti však vědění znamená málo nebo nic, kdežto ostatní podmínky znamenají ne málo, nýbrž všechno, ježto z častého jednání vzniká spravedlnost a | uměřenost. Skutky tedy bývají nazývány spravedli- 5
vými a uměřenými, kdykoli jsou takové, jak je koná člověk spravedlivý a uměřený; spravedlivý však a uměřený není ten, kdo je pouze koná, nýbrž také ten, kdo je koná tak jako lidé spravedliví a uměření. Dobře se tudíž říká, že ze spravedlivého jednání povstává | člověk spraved- 10
livý a z jednání uměřeného člověk uměřený, kdežto bez toho konání se jistě nikdo nestane ctnostným. Ale množství toho nečiní, a uchylujíc se k řečem,* myslí, že filosofuje a tak že se stane ctnostným; počíná si podobně jako | nemocní, kteří sice pečlivě vyslechnou lékaře, ale 15
nečiní nic z toho, co jim lékař přikáže. Tudíž jako nebude tělesně lépe těmto, kteří se takto léčí, tak ani duševně oněm, kteří takto filosofují.

Ukázka textu:⁴

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.4.1 PRACOVNÍ LIST Č. 4 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

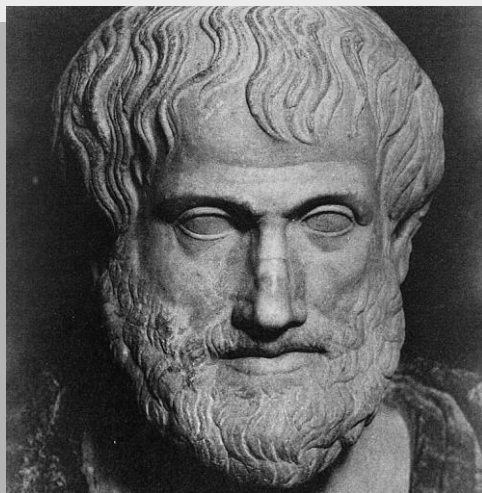
Aristotelés

384 - 322 př. n. l.

Zřejmě nejdůležitější postava v dějinách filosofie, výjimka ze starověké filosofie a nejpřekládanější filosof do dnes. Aristotelés byl systematicky s nesmírným záběrem i za hranice filosofie tak, jak byla do té doby pojmována. Do historie se zapsal jako autor spisů Politika, Metafyzika, Fyzika, Etika Nikomachova, ale také díly jako je Organon, První a Druhé analytiky nebo Poetika. Zásadní je Aristotelova nauka tzv. hylémorfismu, tj. jednoty látky a formy, jeho vymezení se vůči Platónově pojetí idejí nebo přínos k logice a teorii argumentace. V období středověku se díky arabské recepci dočkalo Aristotelovo dílo zásadní obrody, přičemž zejména ovlivnilo sv. Tomáše Akvinského.

Dílo:

Etika Nikomachova (?)

1.5 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 5

Ukázka textu:⁵

Podle Bassa si způsobujeme jenom vlastním přičiněním onu muku, že se chvějeme strachem, kdykoli myslíme, že je nám smrt nablízku. Vždyť komu není nablízku ona, která je připravena na všech místech a v každém okamžiku? Bassus říká: „Ve chvíli, kdy se nám zdá, že k nám přistupuje nějaká příčina smrti, uvažme, oč bližší jsou jiné, kterých se neobáváme. Někomu hrozí smrt od nepřítele, ale předstihne jej smrt hladem.“ Vynasnažíme-li se roztřídit příčiny svého strachu, shledáme, že některé jsou skutečné, jiné jen zdánlivé. Nebojíme se smrti, ale bojíme se pomýšlení na smrt. Od ní samotné nás dělí vždycky stejně malá vzdálenost. *Kdyby tedy byla předmětem našeho strachu smrt, musili bychom se jí bát neustále. Kterýpak čas je vyňat z možnosti jejího zásahu?*

Ale musím se obávat, abys tak dlouhé dopisy nezačal nenávidět více nežli samu smrt. Proto skončím. Ty však, aby ses nikdy nebál smrti, stále o ní přemýšlej! — Buď zdrav!

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.5.1 PRACOVNÍ LIST Č. 5 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

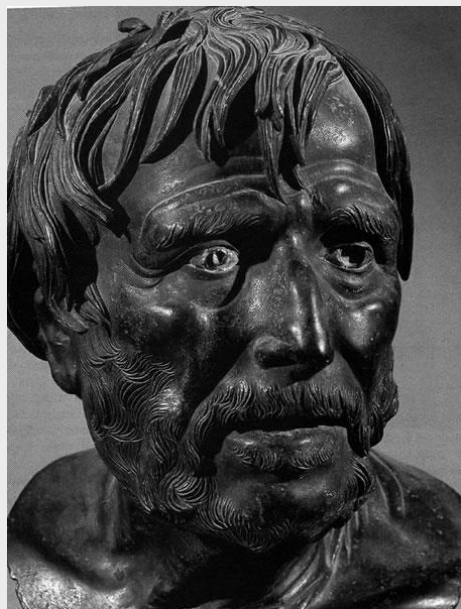

Seneca, též také Lucius Annaeus Seneca 4 př. n. l. - 65 n. l.

Jeden z nejvýznamnějších příznivců a reprezentantů stoicismu a klíčový zastánce starořímské etiky se proslavil především svými "listy" - dopisy, které pojednávají o partikulárních oblastech lidské zkušenosti, v rámci nichž se člověk ocitá v morálně obtížných situacích. Velmi zásadní je jeho pojetí vztahu strachu a smrti, když ukazuje, že strach ze smrti je jednou z největších pošetilostí a zároveň slabin lidského rodu. Nejproslulejší "listy" Seneca adresoval svému chráněnci Luciliovi, odtud pak známá sbírka dopisů Listy Luciliovi.

Dílo:

Výbor z listů Luciliovi (?)

1.6 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 6

Ukázka textu:⁶

Veliká jest síla paměti! Jest to něco tak úžasného, můj Bože, tak hluboká a nekonečná rozmanitost! A to jest můj duch, to jsem já sám! Co jsem tedy, můj Bože? Jaká jsem bytost? Rozmanitý život, plný proměn a při tom nekonečný! Hle v prostranstvích, skrýších a nesčetných jeskyních mé paměti, jež jsou přeplněny nesčetnými druhy věcí, ať jsou tam skrze představy jako tělesa, nebo skrze sebe samy jako vědy, nebo skrze jakékoliv pojmy a poznatky, jako hnutí mysli, která paměť přece chová, i když jich duch nevnímá, poněvadž vše jest v duchu, co jest v paměti — v těchto prostranstvích paměti se procházím a probíhám sem tam, pronikám dokonce jak daleko mohu a — nikde není konce. Tak veliká jest síla paměti, tak veliká životní síla v živoucím smrtelném člověku!

Co mám tedy činiti, můj Bože, Ty pravý můj Živote? Povznesu se i nad tuto svou mohutnost, jež sluje paměť, povznesu se nad ni a dospěji k Tobě. mé Světlo! Co mně řekneš?

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.6.1 PRACOVNÍ LIST Č. 6 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

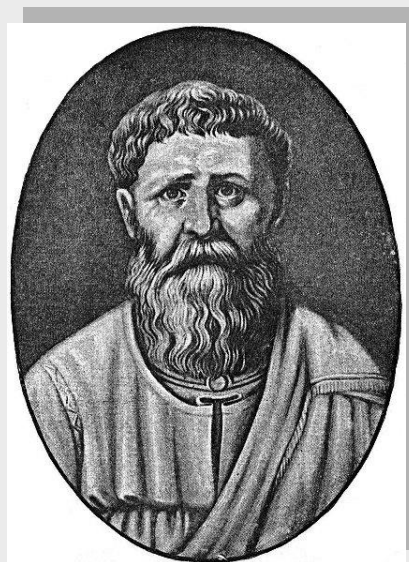

sv. Augustín, také Aurelius Augustinus 354 - 430 n. l.

Nejvýznamnější filosof a duchovní stojící na přelomu starověku a středověku, jehož zásluhou byly do středověkého myšlení implementovány myšlenky slavného Platóna. Augustina samotného můžeme považovat za neoplatonika a tato skutečnost se v jeho díle projevuje zejména přizpůsobením myšlenek slavného Řeka křesťanskému středověkému prostředí. Do dějin filosofie se mimo jiné zapsal naukou o dvojí predestinaci a svým pojetím boha, který iluminuje člověka v životě a poznání. Slavné jsou zejména jeho spisy Vyznání a O boží obci.

Dílo:

Vyznání (?)

1.7 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 7

Ukázka textu:⁷

Zdá se, že Bůh není finální příčinou všech věcí.

1. Zdá se, že s nějakým cílem jedná to, co nějaký cíl potřebuje. Ale Bůh nepotřebuje nic. Nepřislouší mu tedy jednat s nějakým cílem.

2. Cíl vznikání, tj. forma vzniklého, a činitel nejsou numericky totéž, jak se říká ve druhé knize *Fyziky* [17]. Avšak Bůh je první ze všech činitelů. Není proto finální příčinou všech věcí.

3. Všechno si žádá cíle. Ale všechno si nežádá Boha, protože ho vše ani nepoznává. Bůh proto není cílem všech věcí.

4. Finální příčina je první z příčin.⁸ Jestliže je tedy Bůh příčina působící a příčina finální, pak je v něm nějaké „před“ a „po“, což je nemožné.

Na druhé straně:

V knize *Příslouší* se říká [18]: „Pán učinil vše pro sebe samého.“

Odpovídám:

Každý činitel sleduje nějaký cíl, protože jinak by bylo pouze věcí náhody, zda z působení činitele vzejde spíše toto než tamto. Cíl jednatelů a trpného je tedy totožný jako takový, ale pokaždé v jiném ohledu: jedno a totéž je totiž to, co se činitel snaží vtisknout, a to, co se trpné snaží přijmout. Jsou však jsoucna, která jsou zároveň jednatel i trpná. Jsou to jsoucna nedokonalá, která se při své činnosti snaží něco přijmout. Prvnímu činiteli, který je pouze jednatel, však nepřislouší jednat za účelem dosažení nějakého cíle. Chce pouze sdílet svou dokonalost, kterou je dobro. A všichni tvorové se snaží dosáhnout své dokonalosti, kterou je podobnost s božskou dokonalostí a dobrem. Božské dobro je tedy cílem všech věcí.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.7.1 PRACOVNÍ LIST Č. 7 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

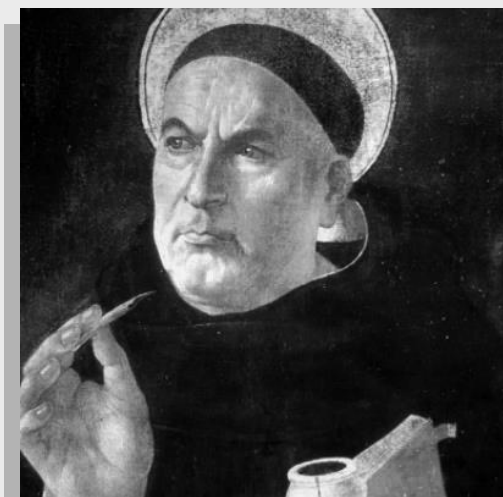

sv. Tomáš Akvinský 1225 - 1274

Proslulý dominikánský mnich, usmiřovatel Aristotelova díla s křesťanskou teologií a předkladatel "pěti cest" nebo také "pěti důkazů boží existence", což jsou dle autora samotného aposteriorní doklady existence boží. Jsou to důkaz z pohybu, ze zřetězení příčin, ze stupňů jsoucna, z nahodilosti a nutnosti, z uspořádání jsoucna. Akvinského pozornost přitáhly i otázky kolem politického myšlení. Tak se jeho *Rady kyperskému králi* řadí se *Summou teologickou* a *Summou proti pohanům* k neznámějším spisům, které tento receptor Aristotela zanechal.

Dílo:

O stvoření (1265 – 1273)

1.8 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 8

Ukázka textu:⁸

Smith: Buďte tak laskav, řekněte mi, jaké mínění máte o Koperníkovi?

Teofilo: Byl to vážný, pracovitý, pečlivý a zralý génius, člověk, jenž se vyrovnal kterémukoli astronomovi ze starších dob, muž, jenž přirozenou soudností daleko převýšil Ptolemaia, Hipparcha, Eudoxa⁵² a všechny ostatní, kteří šli v jejich stopách. Jemu se podařilo osvobodit se od některých falešných předpokladů běžné a vulgární filozofie, jež se rovnají skoro slepotě. Přesto se však nedostal příliš daleko; jsa více matematik než znalec přírody, nedokázal proniknout do takové hloubky, aby mohl vytrhat kořeny neoprávněných a falešných domněnek, rozptýlit nadobro všechny nesnáze při výkladu, osvobodit sebe sama i jiné od všeho jalového bádání a ustálit se na pozorování určitých, jistých věcí. Přesto, kdo bude moci dosti vychválit duševní velikost tohoto Němce?⁵³ Vždyť se pramálo

ohlížel na hloupý dav a pevně vzdoroval přívalu opačné víry. Ačkoli ve své zbrojnici neměl skoro nové důkazy, sebral zahozené, kusé a úryvkovité důkazy dochované ze starověku, vyčistil je, spojil a znovu sestavil, pokud mu to dovoľovalo jeho více matematické než přírodovědecké myšlení; tím nauku již zesměšňenou, zavrženou a zlehčovanou⁵⁴ znovu přivedl ke cti, učinil pravděpodobnější, než byla nauka, která ji potírala, přístupnější a celistvější, a to i po stránce teoretické a matematické. A tak tento Němec, ačkoli neměl dosti prostředků, aby mohl odolati odpůrcům, nebo dokonce zmoci, potřít a potlačit všechny omyly, přece jen stanul na pevné půdě, když došel k svému názoru a otevřeně prohlásil, že je nutné usoudit, že se naše zeměkoule pohybuje se zřetelem k vesmíru, než aby bylo možné, aby všechna ta nesčíslná nebeská tělesa, z nichž mnohá, jak je známo, jsou znamenitější a větší než naše Země, ji měla za střed a základ svého oběhu. Vždyť je to nepřirozené a přičí se to rozumu a kromě toho Země svými zřejmými pohyby jasně dokazuje opak.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.8.1 PRACOVNÍ LIST Č. 8 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

Giordano Bruno 1548 - 1600

Jedna z nejslavnějších obětí katolického dogmatismu, zastánce kopernikánského pohledu na uspořádání vesmíru, známý stoupenec hermetismu a veledůležitá postava renesančního myšlení a filosofie vůbec. Soudil, že vesmír jako celek je nekonečný, přičemž ani Země, ani Slunce nejsou jeho středem; Slunce jen jednou z mnoha hvězd. Své myšlenky prezentoval v mnoha traktátech jako je *Večeře na Popeleční středě* nebo *O nekonečnu, universu a světech*.

Dílo:

Večeře na popeleční středě (1584)

1.9 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 9

Při včerejší meditaci jsem byl vržen do takových pochybností, že už na ně nemohu zapomenout, ale ani nevidím, jak je vyřešit; jsem po-děšen, jako bych byl zničehonic stržen do hlubokého víru a nemohl ani dosáhnout na dno, ani vyplavat na hladinu. Vzepřu se však a budu se dál držet cesty, kterou jsem nastoupil včera, totiž odstraňovat vše, co připouští sebemenší pochybnost, nejínak, než kdy-bych zjistil, že je to naprosto nepravdivé; a budu pokračovat, dokud nepoznám něco jistého, nebo když nic jiného, alespoň s jistotou to, že nic jisté není. Archimédés nežádal nic než pevný a nehybný bod, aby pohnul z místa celou zemi; a kdybych našel třeba jen něco úpl-ně maličkého, co by bylo jisté a neotřesitelné, bylo by také možno doufat v něco velkého.

Předpokládám tudíž, že vše, co vidím, je nepravdivé; věřím, že nikdy neexistovalo nic z toho, co reprezentuje prolhaná paměť; ne-mám vůbec žádné smysly; tělo, tvar, rozlehlost, pohyb a místo jsou chiméry. Co pak bude pravdivé? Snad jen to jediné, že nic není jisté.

Ale jak vím, že není nic, co by bylo různé od všeho, co jsem prá-vě uvedl, a u čeho by nebyla ani sebemenší příležitost pochybovat? Není nějaký Bůh, nebo jakým jménem mu budu říkat, který do mne vkládá právě tyto myšlenky? Proč bych se však měl tak domnívat, když snad mohu být jejich původcem sám? Jsem tedy alespoň já něco? Už jsem ale popřel, že mám nějaké smysly a tělo. Přesto vá-hám – ielikož co potom?

Ukázka textu:⁹

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.9.1 PRACOVNÍ LIST Č. 9 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

René Descartes 1596 - 1650

Klíčový myslitel novověku, filosof a matematik postupně překřtěný na "otce moderní doby" mimo jiné proslul jako objevitel refrakce v optice. Až prakticky do dneška ovlivnila jeho filosofie, zejména v podobě díla *Meditace o první filosofii*, dvě oblasti filosofie - epistemologii a filosofii mysli. Descartes dal vzniknout metodickému skepticismu, psychofyzickému dualismu (také karteziánský dualismus) a hlavním zástupcem filosofického racionalismu.

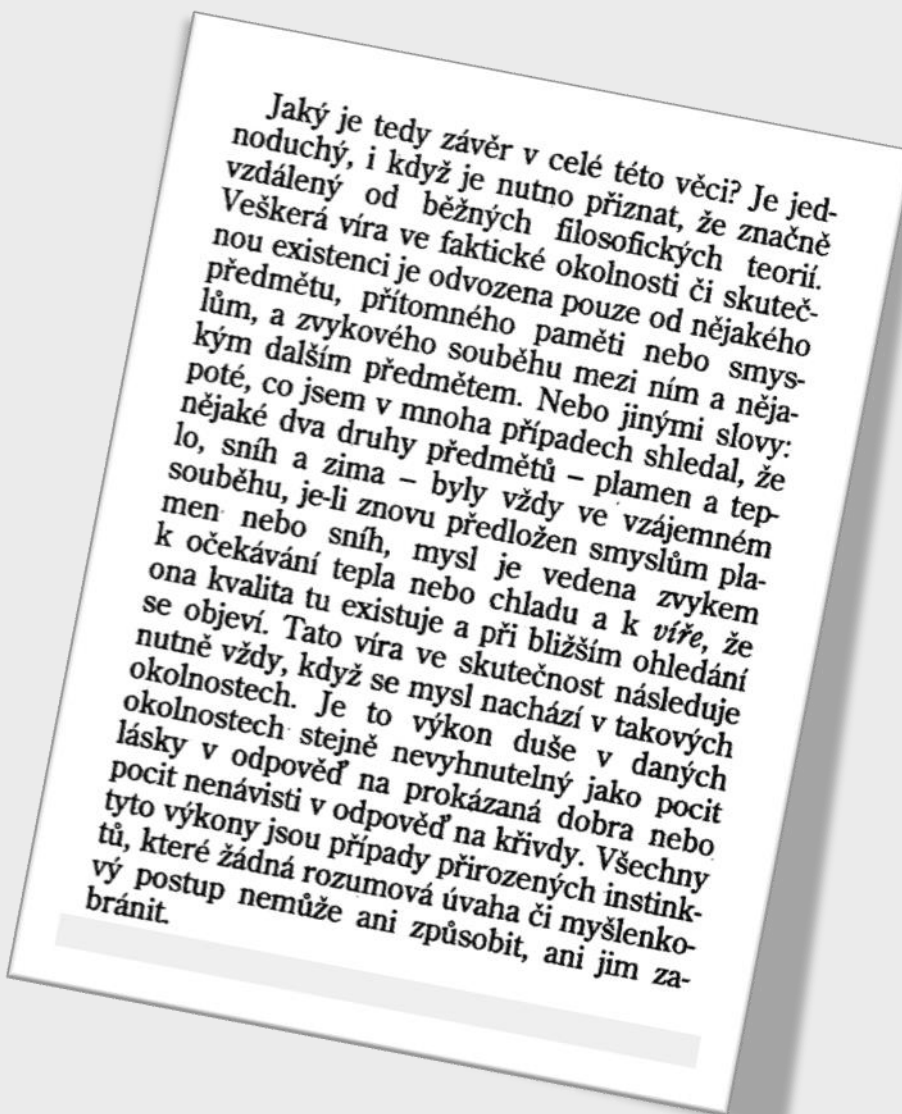
Dílo:

Meditace o první filosofii (1641)

1.10 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 10

Ukázka textu:¹⁰

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.10.1 PRACOVNÍ LIST Č. 10 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

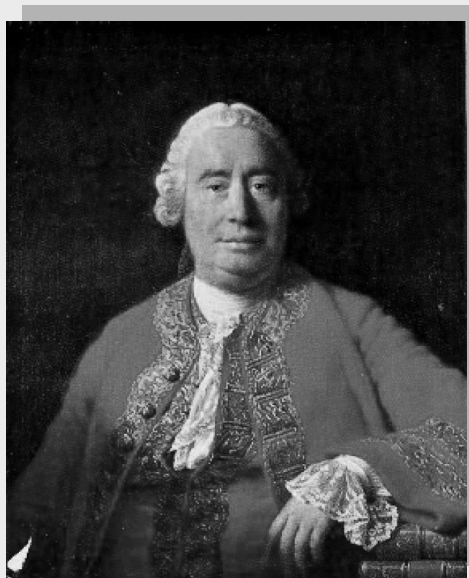

David Hume 1711 - 1776

Nejvlivnější zástupce britského empirismu a moderního skepticismu byl bezvýhradně přesvědčen, že veškeré poznání, které neprošlo smysly, můžeme odvrhnout jako nevalidní. Veškerá naše zkušenost s okolním světem a námi samotnými je výsledkem asociací mezi jednotlivými ideami - smyslovými vjemy. Humem moderní doba vykročila k postupnému vědeckému, tj. na zkušenost a smyslech postaveném poznání světa, přičemž Humovy požadavky na poznání světa prostřednictvím filosofie, byly inspirovány úspěchy Newtonovými. *Pojednání o lidské přirozenosti, Zkoumání lidského rozumu a Dialogy o přirozeném náboženství.*

Dílo:

Zkoumání lidského rozumu (1748)

1.11 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 11

Ukázka textu:¹¹

K tomuto osvícení ale není třeba ničeho jiného než svobody; a sice toho nejneškodnějšího ze všeho toho, co lze nazvat svobodou, totiž svobody užívat ve všem veřejně svého rozumu. Ze všech stran však slyším křičet: nerozumíte! Důstojník říká: nerozumíte, exercírujte! Berní úředník: nerozumíte, plat'te! Duchovní: nerozumíte, věřte! (Jen jeden jediný pán na světě říká: rozumujte, jak chcete a o čem chcete, ale poslouchejte!) Ve všech těchto případech jde o omezování svobody. Ale, které omezování svobody je překážkou osvícení? A které ne, které je mu dokonce na prospěch? - Odpoví-

dám: veřejné užívání vlastního rozumu musí být vždycky svobodné a jen ono může přinést osvícení mezi lidmi; naproti tomu soukromé používání rozumu lze velmi omezit, aniž by to nějak zvlášť překáželo pokroku osvícení. Veřejným užíváním vlastního rozumu však rozumím takové, při kterém někdo užívá svého rozumu jako učenec před celou veřejností čtenářského světa. Jeho soukromým užíváním nazývám, když smí užít svého rozumu v nějaké svěřené mu občanské funkci či úřadě. V mnoha záležitostech, které se dotýkají zájmů obce, je ovšem nezbytný určitý mechanismus, vzhledem k němuž se musejí někteří členové obce chovat pouze pasívně, aby byli vládou pomoci umělé jednomyslnosti přidrženi k veřejným účelům, anebo aby jim bylo aspoň zabráněno tyto účely mařit. Zde potom ovšem není dovoleno rozumovat, nýbrž musí se poslouchat. Pokud se ale taková součástka stroje zároveň považuje za člena celé obce, ano, celé světoobčanské společnosti, a osobuje si tak statut učenice, který se obrací svými spisy na veřejnost ve vlastním smyslu slova, může ovšem rozumovat, aniž by tím trpěly záležitosti, k nimž je zčásti nasazen jako pasivní člen. Tak by například bylo velice škodlivé, kdyby chtěl důstojník, který dostal od svého představeného určitý rozkaz, ve službě mudrovat o jeho účelnosti a užitečnosti; musí poslouchat! Nelze mu ale oprávněně bránit v tom, aby jako učenec zaznamenával chyby ve válečné službě a předkládal své poznámky veřejnosti k posouzení. Občan

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařaďte dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.11.1 PRACOVNÍ LIST Č. 11 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

Immanuel Kant 1724 - 1804

Dle všeho nejvlivnější filosof od dob Aristotelových, jehož význam a dopad jeho učení rezonuje ve filosofii do dnes. Proslavil se zejména svými spisy epistemologickými a etickými, kde zdůrazňoval, že veškeré naše poznání je souborem úsudků skrze představy - obrazy, které si o světě díky svým schopnostem utváříme. Jakékoliv prohlášení o poznatelném světě je soudem, který je výsledkem interakce našich kognitivních schopností s okolním světem. Poznání jako celek lze dle Kanta rozdělit na apriorní (tj. před zkušeností) a aposteriorní (tj. po zkušenosti). V oblasti etiky kladl důraz na tzv. kategorický imperativ velmi rezonující s tzv. zlatým pravidlem z Bible. Významnými spisy jsou: *Základy metafyziky mravů*, *Kritika čistého rozumu*, *K věčnému míru*.

Dílo:

Odpověď na otázku: co je osvícenství (1784)

1.12 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 12

Ukázka textu:¹²

Jedinou myšlenkou, kterou filosofie přináší, je však jednoduchá myšlenka *rozumu*, že rozum ovládá svět a že tedy i světové dějiny proběhly rozumně. Toto přesvědčení a pochopení je *předpokladem* s ohledem na dějiny jako takové vůbec; v samotné filosofii to není předpokladem. Jejím spekulativním poznáním se prokazuje, že rozum – u tohoto výrazu zde můžeme zůstat, aniž bychom blíže objasňovali vztah a poměr k Bohu – je *substancí* jako *nekonečnou mocí*, sám sobě *nekonečnou látkou* všeho přírodního i duchovního života stejně jako *nekonečnou formou*, zpracováním tohoto svého obsahu. Je *substancí*, totiž tím, čím a v čem má veškerá skutečnost své bytí a trvání; – je *nekonečnou mocí*, neboť rozum není tak bezmocný, aby to dovedl jen k ideálu, k tomu, co má být, a co by přitom bylo po ruce jen vně skutečnosti, kdo víkde, jako něco zvláštního v hlavách některých lidí; – je *nekonečným obsahem*, veškerou bytostí a pravdou a sám sobě svou látkou, kterou dává zpracovávat své *činnosti*, neboť na rozdíl od konečného konání nepotřebuje za podmínku nějaký vnější materiál, dané prostředky, z nichž by si bral výživu a předměty pro svou činnost; stravuje se sám ze sebe a je sám sobě materiálem, který zpracovává; jako si je jen sám svým vlastním předpokladem a jeho účel je absolutním¹ posledním účelem, tak je sám zpracováním tohoto posledního účelu a jeho vynesení z nitra do jevu, které se týká nejen přírodního univerza, ale i univerza duchovního – ve světových dějinách. Že je taková idea pravdivá, věčná a nanejvýš mocná, že ve světě se vyjevuje ona a nic se v něm nevyjevuje než ona, její čest a nádhera, to, jak bylo řečeno, už filosofie prokázala a zde to předpokládáme jako prokázané.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.12.1 PRACOVNÍ LIST Č. 12 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

F. W. G. Hegel
1770 - 1831

Velice těžko srozumitelný německý idealista se proslavil svým pojetím dějin, které mají smysl, jsou výrazem "světového ducha" a odhaluje se v nich pravda, tj. sebepoznání zmiňovaného "světového ducha", což je hlavní jeho děl *Fenomenologie ducha* a *Filosofie dějin*. Hegel tak byl přesvědčen, že dějiny jsou řízeny nemateriálním principem či hybnou silou a proměny lidského myšlení a poznání, mající vzestupnou tendenci, jsou výrazem tohoto ducha a míří ke svému završení, které v Hegelově pohledu paradoxně ztělesňoval Napoleon Bonaparte. Hegel zásadním způsobem ovlivnil zejména Karla Marxe, který však jeho koncepci "postavil z nohou na hlavu."

Dílo:

Filosofie dějin (?)

1.13 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 13

Ukázka textu:¹³

Ve vzdálené budoucnosti vidím otevřená pole pro daleko důležitější výzkumy. Psychologie bude pevně postavena na nový základ, již dobře položený Herbertem Spencerem, a to na nutnosti získání každé duševní síly a schopnosti postupnými kroky. Objasní se mnoho o původu člověka a o jeho dějinách.

Nejskvělejší autoři se zdají být zcela spokojeni s názorem, že každý druh byl nezávisle stvořen. Podle mého názoru se ale s tím, co známe o zákonech vložených Tvůrcem do hmoty, lépe shoduje názor, že vznik a zánik dávných i současných obyvatel světa způsobují druhotné příčiny, podobné příčinám určujícím narození a smrt každého jedince. Dívám-li se na všechny organismy nikoliv jako na zvláště stvořené, ale jako na přímé potomky několika málo organismů, které žily dávno předtím, než byly uloženy první kambrické vrstvy, zdají se mi být vznešenější. Soudě z minulosti, můžeme bezpečně usoudit, že ani jeden druh nepředá svou nezměněnou podobu daleké budoucnosti. A z druhů, které dnes žijí, jen velmi malý počet zanechá jakékoliv potomstvo pro vel

sob, jakým jsou seskupeny všechny organismy, ukazuje, že většina druhů v každém rodu a všechny druhy mnoha rodů neza-nechaly žádné potomky a zcela vyhynuly. Můžeme dokonce prorocky pohlédnout do budoucnosti až tak, že můžeme před-povědět, že to budou běžně se vyskytující a daleko rozšířené druhy, patřící větším a dominantnějším skupinám v rámci kaž-dé třídy, které nakonec převládnu a vytvoří nové a dominant-ní druhy. Protože jsou všechny dnes žijící formy života přímý-mi potomky organismů, které žily dávno před kambriem, můžeme si být jisti, že řetěz běžného plození nebyl nikdy pře-rušen a že žádné kataklysmata nezpustošilo celý svět. Můžeme tedy s určitou důvěrou hledět do jisté budoucnosti značné dél-ky. A protože přírodní výběr pracuje pouze pro dobro každého organismu, všechny tělesné a duševní vlastnosti budou směřo-vat k dokonalosti.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařaďte dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.13.1 PRACOVNÍ LIST Č. 13 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

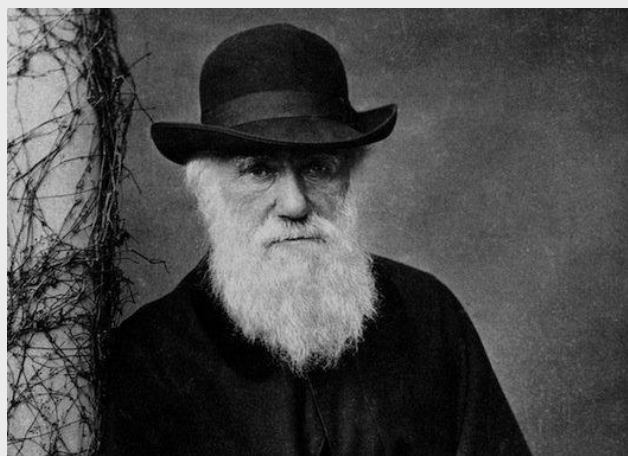

Charles Darwin 1809 - 1882

Zařazení nejvýznamnější postavy v dějinách vědy a lidského myšlení může působit paradoxně, pokud si neuvědomíme Darwinův přínos, vliv a dopad jeho díla na rozličné oblasti lidského života, zkušenosti a poznání. Předně jeho evoluční teorie dala základ moderní syntéze evolucionismu a genetiky (Georg Mendel), čímž vyvrátila antropocentrismus, položila základy pro vysvětlení původu života a jeho proměn na Zemi a podnítila naturalistický výklad světa nejen v biologii, ale také v psychologii a právě ve filosofii (filosofie mysli, epistemologie, evoluční původ morálky aj.). Rok 1859 představuje v podobě Darwinova díla *O vzniku druhů přírodním výběrem* nejzásadnější zlom v dějinách lidského myšlení.

Dílo:

O vzniku druhů přírodním výběrem (1859)

1.14 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 14

Ukázka textu:¹⁴

– Pokyn k cestě *správným* směrem mi dala otázka, co vlastně výrazy, které v různých jazycích označují „dobro“, znamenají z etymologického hlediska: zjistil jsem, že všechny do jednoho odkazují k *téže pojmové změně* – že základním pojmem je všude „vznešený“, „ušlechtilý“ ve stavovském smyslu, z něhož se s nutností vyvinulo „dobrý“ ve smyslu „duševně vznešený“, „šlechetný“, „duševně vybraný“, „duševně privilegovaný“: vývoj, který vždy probíhá paralelně s druhým, během něhož „prostý“, „plebejský“, „nízký“ posléze přechází v pojem „špatný“. Výmluvným příkladem pro to je slovo „sprostý“: je identické se slovem „prostý“ – srovnej „naprosto“, „prostě“ –, které původně označovalo sprostného, obyčejného muže, ještě bez podezřívavého postranního pohledu, pouze v protikladu k muži vznešenému. Přibližně od 16. století, tedy dosti pozdě, se tento smysl posouvá ke smyslu dnes obvyklému. – To se mi vzhledem ke genealogii morálky jeví jako *podstatné* zjištění; že k němu dochází tak pozdě, způsobily zábrany, jimiž demokratický předsudek ovlivňoval v moderním světě všechny otázky po původu. A to až do zdánlivě nejobjektivnějších oblastí přírodních věd a fyziologie, což zde může být jen naznačeno.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.14.1 PRACOVNÍ LIST Č. 14 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

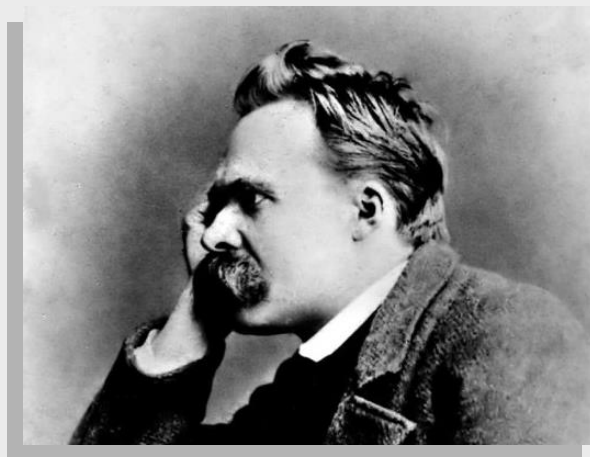

Friedrich Nietzsche 1844 - 1900

Tajemné, těžko proniknutelné spisy jednoho z nejkontroverznějších filosofů v dějinách se vztahují k otázkám etiky, náboženství, ale i dějiny filosofie. Svým zařazením Nietzsche patří k vitalismu především z toho důvodu, že si jeho pojetí "vůle k moci", ovlivněné Schopenhauerem, získalo největší pozornost. Jedinec dle Nietzscheho má tíhnout k překonávání okolností a sil, které jej omezují; pouze takové snahy mohou posouvat jedince i společnost dále. Kromě *Vůle k moci* se Nietzsche proslavil titulem *Tak pravil Zarathustra*, v němž představil typus "nadčlověka" - pojem, který byl později zneužit nacistickou propagandou.

Dílo:

Genealogie morálky (1887)

1.15 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 15

Ukázka textu:¹⁵

Docela jiná, žel, je metodická situace duchovněd (ve smyslu zcela nám již srozumitelného pojetí) a je rozdílná z vnitřních důvodů. Lidská duchovost spočívá totiž na lidské *fysis*, každý jednotlivý lidský duševní život je zakotven v tělesnosti, a tak je i každé společenství založeno na tělech jednotlivců, kteří jsou jeho členy. Aby bylo možno opravdu exaktně vysvětlit duchovnědné fenomény a na tomto základě vybudovat tak rozsáhlou vědeckou praxi, jaká je v přírodní sféře, pak by duchovnědci nesměli zkoumat jen ducha jako ducha, nýbrž musili by jít zpátky až k tělesné základně a svůj výklad realizovat pomocí exaktní fyziky a chemie. To však ztroskotává (aniž se dá na tom pro dohlednou dobu něco změnit) na komplikovanosti nezbytného psychofyzicky exaktního bádání, již pokud jde o jednotlivé lidi, a ještě tím více u velkých historických společenství. Kdyby byl svět stavbou o dvou bezmála rovnoprávných sférách reality, přírody a ducha, z nichž žádná by nebyla před druhou zvýhodněna ani metodicky, ani věcně, pak by byla situace docela jiná. Jedině přírodu samu pro sebe lze však považovat za uzavřený svět a jen přírodověda může s nenarušenou

konsekvencí abstrahovat od veškerého duchovna a zkoumat přírodu čistě jako přírodu. Kdyby naproti tomu duchovnědec, zájímající se čistě jen o duchovno, stejně důsledně *vice versa* abstrahoval od přírody, nedostane v sobě uzavřený a čistě duchovněd souvislý „svět“, který by se mohl stát tématem čisté a univerzální duchovněd, jež by byla obdobou čisté přírodovědy. Neboť animální duchovost, ať už lidských nebo zvířecích „duší“, na niž se redukuje jakákoli jiná duchovost, je vždycky jednotlivě kauzálně zakotvena v tělesnosti. Duchovnědec, zájímající se o čisté duchovno, se proto nedostane za popis, za historii ducha, a zůstane tudíž vázán na názorné konečnosti. Je to vidět na každém příkladě. Historik nemůže přece zpracovávat starořecké dějiny, aniž přihlédne k fyzickému zeměpisu starého Řecka, jeho architekturu bez hmotné stránky staveb apod. To se zdá být zcela zřejmé.

Ale co když celý způsob myšlení, jak se projevuje tímto líčením, je založen na osudných předsudcích a jejich důsledky sám spoluzavinil evropskou chorobu? Takové je vskutku moje přesvědčení a doufám, že tím i ozřejmím, jak tady je uložen bytostný zdroj samozřejmosti, proč moderní vědec ani nepovažuje možnost zdůvodnění čisté všeobecné a v sobě uzavřené vědy o duchu za hodnou úvahy, a tím ji zcela popírá.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.15.1 PRACOVNÍ LIST Č. 15 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

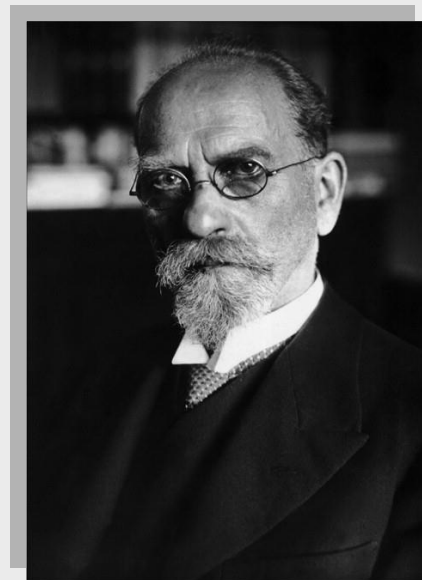

**Edmund Husserl
1858 - 1938**

Zakladatel vlivné kontinentální tradice fenomenologie, která se soustředí na popisování subjektivních procesů, prožitků, myšlenek, coby ústřední téma filosofických odnoží existencialismu. Ve své filosofické kariéře byl přesvědčen o tom, že filosofie, pakliže má přinášet v moderní době patřičný užitek, musí postupovat jako věda. Po hříchu se však nesoustředil na empirii, ale zásadně jen na vysoce konceptualizované zkoumání přesvědčení, usuzování, přesvědčení aj. Hlavními díly jsou: *Krize evropských věd a transcendentální filosofie*, *Karteziánské meditace* a *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii*.

Dílo:

Krize evropských věd a transcendentální fenomenologie
(1936)

1.16 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 16

Ukázka textu:¹⁶

7. V praxi používání řeči (2) jeden účastník provolává slova a druhý jedná podle nich; při vyučování řeči se však setkáme s *tímto* procesem: učící se předměty *pojmenovává*. Tj. pronese dané slovo, když učitel ukáže na daný kámen. – Ano, setkáme se tu s cvičením ještě jednodušším: žák pronáší slova, která mu učitel předřikává – v obou případech jde o procesy podobné řeči.

Můžeme si také myslet, že celý proces používání slov v (2) je jednou z oněch her, pomocí nichž se děti učí své mateřské řeči. Hodlám tyto hry označovat jako „řečové hry“ a hovořit o nějaké primitivní řeči někdy jako o řečové hře.

A jako řečové hry by bylo možno označovat i zmíněné pochody pojmenovávání kamenů a opakování předřikávaných slov. Pomysli na některé způsoby používání slov při kolových hrách.

Jako „řečovou hru“ budu označovat také celek zahrnující řeč i činnosti, s nimiž je spjata.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.16.1 PRACOVNÍ LIST Č. 16 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

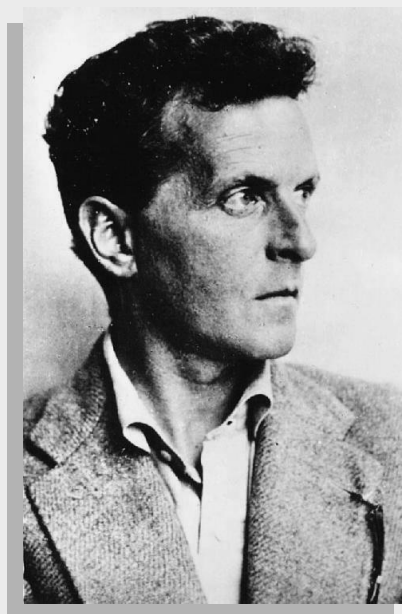

Ludwig Wittgenstein 1889 - 1951

Zřejmě nejslavnější zástupce filosofické logiky, analytické filosofie a tzv. novopozitivismu je autorem díla *Tractatus logico-philosophicus*, v němž pojednal problematiku vztahu mezi jazykem, myšlením a skutečností. Jazyk je pro Wittgensteina esenciálním předmětem poznání, neboť podle něho představuje snadno rozpoznatelný nástroj či prostředkem, díky němuž se člověk vztahuje k realitě a tím pádem ji uchopuje, pojmenovává její části a v konečném sledu i poznává a vykládá. To, jak jazyk funguje, nám dle Wittgensteina může vypovědět o vše podstatné o našem myšlení. V pozdější fázi se o odklonil od této koncepce a soustředil na svou teorii tzv. jazykových her, kdy význam vzniká v důsledku používaného jazyka bez jasného vztahu k realitě.

Dílo:

Filosofická zkoumání (1953)

1.17 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 17

Ukázka textu:¹⁷

Tato fakta můžeme v našem kontextu vyjmenovat následovně:

Moc [power] odpovídá lidské schopnosti nejen jednat, ale také jednat v souladu. Moc není nikdy vlastností jednotlivce; patří skupině a existuje pouze tak dlouho, pokud skupina zůstává pohromadě. Když o někom říkáme, že „má moc“, ve skutečnosti poukazujeme na to, že je zmocněn, aby jednal jménem určitého množství lidí. V okamžiku, kdy se skupina, od které moc pocházela především (*potestas in populo*, bez lidí nebo skupiny neexistuje žádná moc), rozpadá, „jeho moc“ se také vytrácí. Když dnes hovoříme o „člověku, který má moc“, používáme slovo „moc“ již metaforicky; to, na co odkazujeme bez metafory, je „individuální síla“.

Individuální síla [strength] nesporně označuje něco v jednotném čísle, individuální entitu. Je to daná vlastnost předmětu nebo osoby, která náleží její povaze a která se sama může projevit ve vztahu k jiným věcem nebo osobám, ale v podstatě je na nich nezávislá. Individuální síla i toho nejsilnějšího jednotlivce může být vždy přemožena těmi, kterých je mnoho a kteří se často spojí jen proto, aby zničili individuální sílu právě kvůli její zvláštní nezávislosti. Téměř instinktivní nepřátelství mnoha lidí vůči jednotlivci byla vždy, od Platóna po Nietzscheho, připisována zášti, závidi slabých vůči silným, ale tato psychologická interpretace je zavádějící. Je v povaze skupiny a její moci obracet se proti nezávislosti jako vlastnosti individuální síly.

Síla [force], kterou často v každodenní řeči užíváme jako synonymum pro násilí, obzvláště slouží-li násilí jako prostředek donucení, by měla být v terminologickém jazyce vyhrazena „přírodním silám“ nebo „síle okolností“ (*la force des choses*), to znamená, že by měla označovat energii uvolňovanou fyzickými nebo sociálními pohyby.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařaďte dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.17.1 PRACOVNÍ LIST Č. 17 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

Hannah Arendtová
1906 - 1975

Významná zástupkyně politické filosofie a etiky je známá především svým srovnáním totalitních režimů v nacistickém Německu a stalinistickém Sovětském svazu, stejně jako soubory esejů, z nichž vyniká především dílo *O násilí*, ale také publicistickým dílem *Eichmann v Jeruzálemě*, v němž koncipovala tzv. banalitu zla. Silně ovlivněná fenomenologií a zejména Heideggerem svůj příspěvek k politické filosofii utvářela na pozadí děl Aristotelových a Kantových. Člověk je dle Arendtové vlastní činný život, aktivní podílení se na utváření veřejného života, resp. politiky. Systematicky je tato myšlenka rozpracována v asi nejfilosofičtějším díle *Vita activa*.

Dílo:

O násilí (1970)

1.18 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 18

Ukázka textu:¹⁸

[LIDSKÁ PŘIROZENOST U FILOSOFŮ XVIII. STOLETÍ] Ateismus filosofů XVIII. století potlačil sice pojem Boha, nikoli však myšlenku, že esence předchází existenci. S touto myšlenkou se setkáme tak trochu všude: setkáme se s ní u Diderota, u Voltaira, a dokonce i u Kanta. Člověk má jakousi lidskou přirozenost; tato lidská přirozenost, která je konceptem lidství, se nachází u všech lidí, což znamená, že každý člověk představuje jeden zvláštní exemplář univerzálního konceptu, totiž člověka. pro Kanta z této univerzality plyne, že lesní muž, muž přirozený stejně jako měšťák podléhají téže definici a mají stejné základní kvality. Tedy ještě jednou: lidská podstata předchází oné historické existenci, s níž se setkáváme v přírodě.

[ATEISTICKÝ EXISTENCIALISMUS] Ateistický existencialismus, který zastávám já, je důslednější. Prohlašuje, že když Bůh neexistuje, pak je přinejmenším jedna bytost, u níž existence předchází esenci, bytost, která existuje dříve, než by mohla být definována jakýmkoli konceptem, a že touto bytostí je člověk nebo, jak praví Heidegger, lidská realita. Co zde znamená, že existence předchází esenci? Znamená to, že člověk nejprve existuje, setkává se se světem, vynořuje se v něm, a teprve potom sám sebe definuje.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.18.1 PRACOVNÍ LIST Č. 18 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

Jean-Paul Sartre 1905 - 1980

Význačný zástupce nejen francouzského existencialismu v poválečné Evropě. Klíčovou myšlenkou, kterou obohatil filosofii 20. století je tvrzení o tom, že "existence předchází esenci." V Sartrově pojetí to neznamena nic jiného, než to, že člověk nejprve nějakým způsobem existuje, žije, nabývá zkušenosti (existence), aby následně byl s to na základě této fáze dát svému životu řád, naplnění, popř. účel a smysl (esence). Nejdůkladněji je tento Sartrův postoj vyjádření v jeho opusu *Bytí a nicota*, v němž navazoval na Kirkegaarda a Heideggera. Sartre se rovněž prosadil jako spisovatel divadelních her (*Zed', Nevolnost*). V závěru chtěl smířit existencialismus a marxismus, což je z pohledu prvně jmenovaného *contradictio in adiecto*.

Dílo:

Existencialismus je humanismus (1946)

1.19 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 19

Ukázka textu:¹⁹

V 16. století se ekonomické myšlení omezuje na problém ceny a monetární substance. Otázka po cenách zahrnuje absolutní či relativní charakter zdražení obilovin a účinek, jaký mohlo mít na ceny několik následných devalvací nebo příliv drahých kovů z Ameriky. Problém monetární substance je problém povahy etalonu, vztahu ceny různých užívaných kovů, disproporce mezi váhou kovu v mincích a jejich nominální hodnotou. Ale tyto dvě skupiny problémů byly spjaté, protože se tu kov objevuje jako znak, a jako znak měřící bohatství, pouze v té míře, v jaké sám bohatství představoval. Pokud mohl označovat, pak jedině proto, že sám byl reálným znakem. A úplně stejně jako slova měla stejnou realitu jako to, co vyjadřovala, stejně jako značky živých bytostí byly zapsány na jejich tělech na způsob viditelných a pozitivních značek, stejně tak znaky, které ukazovaly a měřily bohatství, musely v sobě nést jeho reálný znak. Aby mohly vyjadřovat cenu, musely být hodnotné. Musely být vzácné, užitečné a žádané. A tyto vlastnosti navíc musely být stálé, aby znak, který nesly, představoval skutečnou a univerzálně čitelnou signaturu. Odtud korelace mezi problémem cen a povahou peněz, který od Koperníka po Bodina a Davanzattiho představuje privilegovaný předmět každé reflexe o bohatství.

V materiální realitě peněz se zakládají jejich dvě funkce společného měřítka ve směnném mechanismu mezi zbožím a substitutem. Měřítka je stabilní, všemi uznávané a všude platné, pokud má za etalon určitelnou realitu, kterou je možné srovnat s různými věcmi, které takto chceme měřit: takto, říká Koperník, slouží za jednotky míry sáh pro délku a měřice pro objem.²¹ Peníze tudíž slouží skutečně jako míra tehdy, pokud jejich jednotka je realita, která opravdu existuje a k níž se může vztáhnout jakékoli zboží.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.19.1 PRACOVNÍ LIST Č. 19 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

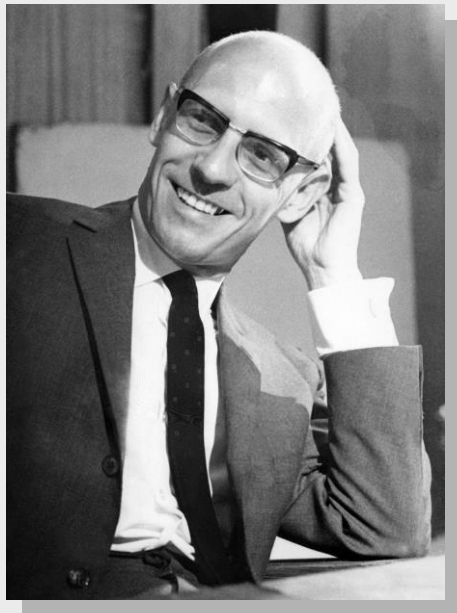

Michel Paul Foucault 1926 - 1984

Sám sebe definoval jako historika systémů myšlení, ale jeho záběr obsahoval přesahy do psychiatrie, psychologie, historie, sociologie a rovněž filosofie. Původně byl zástupcem strukturalismu (Slova a věci), pozdější fáze jeho díla se řazeno ke klasické postmoderní filosofii. Nejvíce se ale v jeho dílech objevuje odkaz Kantův a Nietzscheův, stejně jako vliv Canguilhema. Do povědomí se zapsal spisem *Dějiny šílenství*, *Slova a věci*, *Dohlížet a trestat*, stejně jako nedokončeným souborem *Dějin sexuality*. Hlavní roli v jeho díle hraje vztahy mezi věděním, mocenskými vztahy a subjektem.

Dílo:

Slova a věci (1966)

1.20 FILOSOFIE – PRACOVNÍ LIST Č. 20

Ukázka textu:²⁰

Vstupní brána jazykovědce v terénu

Filosofové v dávné Indii diskutovali o tom, zda jsou primárními nositeli významu věty nebo slova. Argumentem ve prospěch slov je, že je jich omezený počet a že se jim je tedy možné naučit jednou provždy. Počet vět je neomezený, plně je můžeme zvládnout jenom když se naučíme, jak je podle potřeby konstruovat z předem naučených slov. Navzdory této situaci však můžeme stejně říci, že slova vděčí za svůj význam své roli ve větách. Krátké věty se učíme jako celky, slova, která tvoří jejich složky, se učíme z jejich užití v těchto větách, a z takto naučených slov pak budujeme další věty.

Hledání jasného a podstatného pojmu významu tedy musí začít studiem vět. Význam věty jednoho jazyka je tím, co tato věta sdílí se svým překladem do jiného jazyka, a proto jsem navrhl svůj experiment radikálního překladu. Vedl k negativnímu závěru, k tezi neurčitosti překladu.

Kritikové řekli, že je tato teze důsledkem mého behaviorismu.¹ Někteří řekli, že to je *reductio ad absurdum*² mého behaviorismu. Nesouhlasím s druhým z těchto závěrů, ale souhlasím s prvním. Navíc jsem přesvědčen, že je behavioristický přístup nevyhnutelný. V psychologii může člověk behavioristou být nebo nebýt, ale v lingvistice nemá na vybranou. Každý z nás se svému jazyku učí tak, že pozoruje verbální chování jiných lidí a že se nechává ve svém vlastním tápavém verbálním chování pozorovat a povzbuzovat či opravovat jinými. Závisíme pouze na viditelném chování v pozorovatelných situacích. Pokud svůj jazyk zvládneme tak, že procházíme všemi vnějšími zkouškami, v nichž může být naše výpověď nebo naše reakce na něčí výpověď hodnocena ve světle nějaké sdílené situace, potom je všechno v pořádku. Náš mentální život mezi těmito zkouškami je na hodnocení našeho jazyka nezávislý. V jazykovém významu není nic kromě toho, co se posbírání se zjevného chování za pozorovatelných okolností.

Otázky k textu:

1. Kdo je autorem úryvku?
2. Z jakého díla tento úryvek pochází?
3. Postihněte hlavní myšlenku textu/díla.
4. Zařad'te dílo do kontextu – charakter doby, století, apod.
5. K jakému myšlenkovému směru, škole či ideologii byste autora zařadili a proč?

1.21 PRACOVNÍ LIST Č. 20 – ZÁKLADNÍ STUDIJNÍ PODKLAD

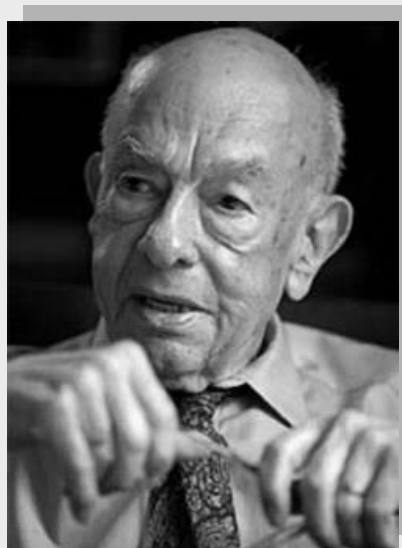

W. V. O. Quine 1908 - 2000

Nejvýznamnější filosof 20. století a zřejmě nejdůležitější zástupce analytické filosofie vůbec, jehož dílo bylo určující pro celou tzv. analytickou tradici. Všichni filosofové, kteří do této tradice spadají se po Quinovi ve větší či menší míře hlásí k dílčím podobám naturalismu a holismu. Naturalismus, projevující se zejména v epistemologii, zastává tvrzení, že veškeré poznání našeho světa musí nutně vycházet z empirie a musí být podpořeno vědou, resp. vědeckými postupy. Quine se rovněž zabýval významně fungováním jazyka a přijal holistické stanovisko, kdy jakékoliv porozumění skutečnosti prostřednictvím jazyka je nutné vnímat vždy kontextuálně a pragmaticky. *Hledání pravdy, Naturalizovaná epistemologie* nebo *Od stimulu k vědě*.

Dílo:

Hledání pravdy (1990)

2 Reference

- 1** SVOBODA, Karel (ed.). *Zlomky předsokratovských myslitelů*, s. 75. Praha : Academia, 1962. Zenón, 200 s.
- 2** SVOBODA, Karel (ed.). *Zlomky předsokratovských myslitelů*, s. 66 – 67. Praha : Academia, 1962. Parmenidés, 200 s.
- 3** PLATÓN. *Euthyfrón : Obrana Sókratova ; Kritón*, s. 45. Praha : Oikoymenh, 1994. Obrana Sókratova, 104 s. ISBN 80-85241-37-4.
- 4** ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*, s. 54 – 55. Praha : Petr Rezek, 1996. 493 s. ISBN 80-901796-7-3.
- 5** SENECA, Lucius Annaeus. *Výbor z listů Lucilioví*, s. 50. Praha : Svoboda, 1969. 282 s.
- 6** AURELIUS, Augustinus. *Vyznání*, s. 327. Praha : Kalich, 1999. 565 s. ISBN 80-7017-301-7.
- 7** AKVINSKÝ, Tomáš. *O stvoření: výběr Teologické sumy*, s. 17. Praha : Krystal OP, 2008. 76 s. ISBN 978-80-87183-03-8.
- 8** BRUNO, Giordano. *Dialogy*, s. 33 – 34. Praha : Academia, 2008. Večeře na popeleční středu, 386 s. ISBN 978-80-200-1668-3.
- 9** DESCARTES, René. *Meditace o první filosofii*, s. 27. Praha : Oikoymenh, 2003. 535 s. ISBN 80-7298-084-X.
- 10** HUME, David. *Zkoumání lidského rozumu*, s. 77. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1971. 84 s.
- 11** KANT, Immanuel. Odpověď na otázku: co je to osvícenství?. *Filosofický časopis*. 1993, XLI, 3, s. 381 - 387.
- 12** HEGEL, Friedrich Wilhelm Georg. *Filosofie dějin*, s. 14. Pelhřimov : Nová Tiskárna Pelhřimov, 2004. 302 s. ISBN 80-86559-19-X.
- 13** DARWIN, Charles. *O vzniku druhů přírodním výběrem*, 543 – 544. Praha : Academia, 2007. 579 s. ISBN 978-80-200-1492-4.
- 14** NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky: polemika*, s. 18. Praha : Aurora, 2002. 147 s. ISBN 80-7299-048-9.

Střední škola diplomacie a veřejné správy s.r.o.

ul. A. Jiráska, č.p. 1887 434 01 Most (CZ)

IČ: 250 45 911 IZO: 181007282

Tel.: +420 411 130 916, 918 fax: +420 411 130 917 e-mail: info@ssdvs.cz web: www.ssdvs.cz

15 HUSSERL, Edmund. *Krize evropských věd a transcendentální fenomenologie : Úvod do fenomenologické filosofie*, s. 334 – 335. Praha : Academia, 1972. 587 s.

16 WITTGENSTEIN, Ludwig. *Filosofická zkoumání*, s. 16. Praha : Filosofia, 1998. 294 s. ISBN 80-7007-103-6.

17 ARENDTOVÁ, Hannah. *O násilí*, s. 34. Praha : Oikoymenh, 1995. 78 s. ISBN 80-238-0467-7.

18 SARTRE, Jean Paul. *Existencialismus je humanismus*, s. 15. Praha : Vyšehrad, 2004. 109 s. ISBN 80-7021-661-1.

19 FOUCAULT, Michel. *Slova a věci*, s. 133. Brno : Computer Press, 2007. 309 s. ISBN 978-80-251-1713-2.

20 QUINE, Willard Van Orman. *Hledání pravdy*, s. 45. Praha : Herrmann & synové, 1994. Význam, 128 s.